

Zgodnie z postanowieniami Art. 17.1 Dyrektywy 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, potocznie nazywaną Dyrektywą Siedliskową (DS), kraje członkowskie Unii Europejskiej (UE) zobowiązane są do przekazywania Komisji Europejskiej, co 6 lat, sprawozdania z wdrażania postanowień tejże Dyrektywy. Część tego sprawozdania stanowią raporty dotyczące stanu ochrony siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin oraz gatunków zwierząt, będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty Europejskiej i wymienionych w załącznikach do Dyrektywy Siedliskowej. Gatunki oraz siedliska wymienione w I i II załączniku Dyrektywy wymagają ochrony w formie obszarów Natura 2000. Gatunki roślin i zwierząt wymienione w załączniku IV wymagają ochrony ścisłej, natomiast te wymienione w załączniku V są wskazane jako dopuszczalne do pozyskania ze stanu dzikiego, jednak ich pozyskanie powinno być pod kontrolą. Listy z gatunkami zwierząt i roślin oraz z typami siedlisk przyrodniczych w swojej oryginalnej formie obejmowały te siedliska przyrodnicze i gatunki, które były uważane za rzadkie czy zagrożone w krajach tworzących pierwszą dwunastkę państw UE. W ramach procesu akcesyjnego załączniki DS były uzupełniane o siedliska i gatunki ważne z punktu widzenia ochrony przyrody kolejnych państw wstępujących do UE.

Przekazywane do Komisji Europejskiej wyniki powtarzanych co 6 lat ocen stanu ochrony mają służyć ocenie skuteczności stosowanych działań ochronnych. Mają więc istotne implikacje dla praktyki ochrony przyrody, wskazując priorytety w zakresie działań ochronnych, badań inwentaryzacyjnych i monitoringowych.

Przez **stan ochrony** należy rozumieć ogólną kondycję siedliska przyrodniczego lub gatunku, określaną o informacje dotyczące zasięgu ich występowania, jakości i powierzchni siedlisk przyrodniczych i nieważności siedlisk lub gatunków w obliczu istniejących i prognozowanych oddziaływań (antropogenicznych i naturalnych) i stosowanej Dyrektywa nie narzuca przy tym sposobów nadzoru ani metod monitoringu, pozostawiając w tym względzie jednolicie metody monitoringu, aby uzyskać wiarygodne i spójne wyniki raportów z różnych krajów.

Pierwszy raport dotyczący wdrażania Dyrektywy Siedliskowej, za okres 2001-2006, Polska złożyła w roku 2007. Ocena stanu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków, przeprowadzona na potrzeby tego sprawozdania, miała z założenia opierać się na istniejącej wiedzy, ponieważ w wielu krajach członkowskich nie było wówczas zorganizowanego systemu monitoringu. Raport z roku 2007 stanowi punkt wyjścia dla oceny skuteczności stosowanej ochrony, w tym zabiegów ochrony czynnej i ich wpływu na stan zachowania siedlisk przyrodniczych i gatunków. W raporcie tym wykorzystano wyniki monitoringu wykonanego w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska w roku 2006.

W roku 2013 został opracowany drugi raport, za lata 2007-2012. Wykorzystano w nim wyniki pierwszej serii prac monitoringu

przyrodniczego dla części gatunków i siedlisk przyrodniczych, wykonywanego w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska w latach 2007-2011.

Raporty określają stan ochrony gatunków na poziomie wyróżnionych w Polsce regionów biogeograficznych: alpejskiego (obejmującego Karpaty wraz z Pogórzem – ok. 4% powierzchni lądowej Polski) oraz kontynentalnego (obejmującego pozostałą część lądowego terytorium kraju), a także regionu morskiego bałtyckiego (w zasięgu wód terytorialnych Polski).

[Regiony biogeograficzne w Polsce pdf 241 kB](#)

[Regiony biogeograficzne w Europie pdf 235 kB](#)

Pełne wersje raportów przesłanych do Komisji Europejskiej prezentowane są na stronie internetowej:

<https://bd.eionet.europa.eu/article17/reports2012/>

Zasady sporządzania i format raportów o stanie ochrony

Stan ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków raportuje się na poziomie regionów biogeograficznych i obszarów morskich. Jedynie mapy rozmieszczenia i zasięgu dotyczą całego kraju (wszystkich regionów biogeograficznych, w których występuje typ siedliska przyrodniczego lub gatunku). Wszystkie pozostałe dane są zestawiane i opisywane tylko na poziomie regionów biogeograficznych. Co najistotniejsze – wszystkie oceny stanu ochrony oraz poszczególnych parametrów opisujących ten stan są dokonywane również tylko na poziomie regionu biogeograficznego/obszaru morskiego, co oznacza, że nie ocenia się stanu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków w skali całego kraju.

Raporty mają określony format (zawartość informacyjną), różniący się nieco dla siedlisk przyrodniczych i gatunków, zgodny ze strukturą bazy danych wspólnej dla wszystkich krajów członkowskich, do której raporty są wprowadzane. Wskazania do sporządzania raportów o stanie ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków za okres 2007-2012 zawarte są w dokumencie opracowanym przez ekspertów z Europejskiego Centrum Tematycznego (ETC) i zatwierdzonym przez Komitet Siedliskowy: Assessment and reporting under Article 17 of the Habitats Directive, Explanatory Notes & Guidelines for the period 2007-2012. Raport przygotowany w roku 2007 został opracowany na podstawie wytycznych opublikowanych przez ekspertów ETC dla okresu raportowania 2001-2006. W wyniku prac ekspertów i doświadczenia poszczególnych krajów członkowskich wytyczne do raportowania są modyfikowane i zmieniane. Kolejny raport zostanie opracowany na podstawie zmienionych wskazań opracowanych przez ekspertów ETC.

Obowiązujące aktualnie wytyczne do raportowania pokazują, jak „krok po kroku” wypełniać poszczególne pola informacyjne, jak rozumieć i określać poszczególne elementy raportu i jak na tej podstawie dojść do ostatecznych wniosków o stanie

ochrony, czyli ocen poszczególnych parametrów stanu ochrony (zasięgu, populacji, powierzchni siedliska etc.) i oceny ogólnej tego stanu. Wytyczne zawierają też przykłady wypełnionych raportów. To wszystko ma na celu uzyskanie możliwie porównywalnych informacji o kondycji siedlisk i gatunków z poszczególnych krajów członkowskich. Niemniej trzeba sobie zdawać sprawę, że z uwagi na różny poziom wiedzy o rozmieszczeniu i wielkości zasobów siedlisk i gatunków, różny poziom ich zachowania, różne metody prowadzenia monitoringu, podejście do oceny sytuacji gatunków i siedlisk w poszczególnych krajach może się znacznie różnić, zwłaszcza, że w sytuacji braku „twardych” danych część podawanych szacunków i ocen musi być z konieczności oparta na doświadczeniu i wiedzy ekspertów (tzw. best expert judgement).

Poniżej przedstawiono wspólne założenia do raportowania o stanie ochrony zarówno siedlisk przyrodniczych, jak i gatunków, ze wskazaniem różnic pomiędzy raportem opracowanym w roku 2013 a raportem opracowanym w roku 2007.

Mapy rozmieszczenia i zasięgu siedlisk przyrodniczych i gatunków

W raporcie opracowanym w roku 2013 mapy rozmieszczenia siedlisk przyrodniczych i gatunków zostały przedstawiane w postaci standardowej siatki kwadratów 10 x 10 km (ETRS89-LAEA). Informacje o rozmieszczeniu zostały przedstawione na zasadzie siedlisko/gatunek jest/nie ma w danym kwadracie. Punktem wyjścia do opracowania aktualnych map rozmieszczenia siedlisk i gatunków były mapy z raportu 2007, które uzupełniano nowszymi danymi, np. z monitoringu PMS/GIOŚ, inwentaryzacji leśnej, atlasów, baz danych i innych źródeł publikowanych i niepublikowanych.

Rozmieszczenie siedliska/gatunku jest podstawą do określenia zasięgu jego występowania. W poprzednim raporcie (2007) zasięg przedstawiany był w różny sposób, często bardzo szeroko, jako powierzchnia krain geograficznych, w których gatunek kiedykolwiek został stwierdzony. Ponieważ tylko zestandaryzowane podejście pozwoli na kompilację map zasięgów na poziomie całych regionów biogeograficznych UE i śledzenie ewentualnych zmian w zasięgach, na potrzeby aktualnego raportu opracowano automatyczne narzędzie (tzw. Range Tool) do określania zasięgu. Narzędzie to generuje mapy zasięgów w oparciu o mapy rozmieszczenia kwadratów, w których siedliska/gatunki występują w danym regionie biogeograficznym i ustalone maksymalne odległości między dwoma sąsiednimi rekordami na mapie rozmieszczenia, przy których zasięgi można jeszcze traktować jako ciągłe. Wytyczne do raportowania zawierają rekomendacje odnośnie tych odległości dla siedlisk przyrodniczych i różnych grup gatunków. Przykładowo, dla siedlisk przyrodniczych jest to 40 lub 50 km (w przypadku szeroko rozmieszczonych siedlisk), a dla roślin i bezkręgowców – 40 km. Użycie automatycznego narzędzia do określania zasięgu nie jest obowiązkowe, ale zalecane.

Wartości referencyjne

W procesie dokonywania ocen stanu ochrony zarówno siedlisk przyrodniczych, jak i gatunków kluczowe jest ustalenie tzw. wartości referencyjnych: właściwego referencyjnego zasięgu siedliska/gatunku, ang. Favourable reference range (FRR), właściwej referencyjnej powierzchni siedliska, ang. Favourable reference area (FRA) i właściwej referencyjnej populacja gatunku, ang. Favourable reference population (FRP).

“Właściwy” zasięg referencyjny siedliska/gatunku - FRR

Jest to zasięg obejmujący siedlisko przyrodnicze/gatunek w całym jego wewnętrznym i geograficznym zróżnicowaniu (np. wszystkie podtypy i warianty siedliska) i wystarczająco duży, aby zapewnić trwałą egzystencję siedliska/gatunku w danym regionie biogeograficznym w kraju. Musi to być przynajmniej taki zasięg, który siedlisko/gatunek zajmowało w momencie wejścia w życie Dyrektywy Siedliskowej w kraju (dla Polski jest to 2004 rok); jeśli jednak taki zasięg jest niewystarczający, dla utrzymania właściwego stanu ochrony, należy to wziąć pod uwagę i ustalić FRR na odpowiednio wyższym poziomie, wykorzystując np. informacje dotyczące zasięgu historycznego; w przypadku braku innych danych dopuszcza się szacunek ekspercki.

“Właściwa” powierzchnia referencyjna siedliska - FRA

Jest to powierzchnia siedliska, uważana w danym regionie biogeograficznym w kraju za niezbędne minimum, które zapewni trwałą egzystencję siedliska. FRA powinna uwzględniać powierzchnię siedliska, którą należałoby odtworzyć, jeśli dotychczasowa powierzchnia jest niewystarczająca dla jego przetrwania. Właściwa referencyjna powierzchnia musi przynajmniej odpowiadać powierzchni siedliska w momencie wejścia w życie Dyrektywy Siedliskowej w danym kraju członkowskim (w Polsce jest to rok 2004); mogą być wykorzystane również historyczne dane na temat występowania siedliska, a w przypadku braku innych danych musi wystarczyć ocena ekspercka.

“Właściwa” referencyjna populacja - FRP

Jest to populacja uważana w danym regionie biogeograficznym w kraju za niezbędne minimum, które zapewni trwałą egzystencję gatunku. Nie jest ona tożsama z najmniejszą zdolną do przeżycia populacją, która może jednak stanowić punkt wyjścia do określania FRP. Właściwa referencyjna populacja musi odpowiadać przynajmniej takiej wielkości populacji, jaką miał gatunek w momencie wejścia w życie Dyrektywy Siedliskowej w danym kraju członkowskim (dla Polski jest to rok 2004). Przy określaniu FRP mogą być wykorzystane również historyczne dane na temat populacji gatunku, a w przypadku braku innych danych pozostaje ocena ekspercka.

Wartości referencyjne (FRR i FRA) stanowią punkt odniesienia do formułowania celów ochrony danego typu siedliska w całym kraju. Referencyjne wielkości zasięgu,

powierzchni siedliska i populacji gatunku powinny być ustalane w oparciu o przesłanki naukowe. Ponieważ ustalanie konkretnej wielkości referencyjnej jest bardzo trudne, istnieje możliwość określania FRR, FRA i FRP jedynie z użyciem kwalifikatorów. Podaje się więc, czy FRR, FRA i FRP powinny być większe (>), znacznie większe (>>) albo w przybliżeniu równe (=) aktualnej wielkości zasięgu, powierzchni czy populacji. Możliwe jest też określenie wartości referencyjnych jako nieznanne (x). Próbę określenia wartości referencyjnych podjęto już w raporcie 2007. W raporcie 2013 przyjęto, że nie należy zmieniać ustalonych w raporcie 2007 wartości referencyjnych, chyba że określone były błędnie albo jeśli nowe dane diametralnie zmieniają naszą wiedzę o zasięgu siedliska/gatunku, powierzchni siedliska czy populacji gatunku. W przypadku poprawy stanu wiedzy o występowaniu siedlisk przyrodniczych i gatunków, referencyjny zasięg określony w 2007 r. na poziomie aktualnego stawał się zasięgiem z roku 2012, a więc w istocie większym niż w raporcie 2007. To samo może dotyczyć referencyjnej powierzchni siedliska czy populacji gatunku. Niemniej jednak, większość zmian w powierzchni zasięgu referencyjnego w stosunku do raportu 2007 wynika z przyjętego w raporcie 2012 sposobu określania powierzchni zasięgu przy użyciu automatycznego narzędzia.

Trendy

W raportach określa się trend zmian w zasięgu, powierzchni oraz strukturze i funkcji siedliska przyrodniczego oraz w zasięgu, populacji i siedlisku gatunku (stabilny, spadkowy, wzrostowy), o ile pozwala na to istniejąca informacja. Są nowe ustalenia co do przedziałów czasowych dla określania trendów zmian. W poprzednim raporcie 2007 panowała w tym względzie dowolność. W zależności od dostępnych danych podawano często trendy dla bardzo długich okresów czasowych (nawet ponad 50 lat wstecz). W raporcie 2013 obowiązuje określanie tzw. trendów krótkookresowych (ostatnie około 12 lat) i nieobowiązkowo – długookresowych (ostatnie około 24 lata). Chodzi o to, żeby można było śledzić zmiany zachodzące od wejścia w życie Dyrektywy Siedliskowej i oceniać skuteczność wdrażanych w oparciu o tę dyrektywę sposobów ochrony.

Oddziaływania i zagrożenia

Informacja o oddziaływaniach i zagrożeniach podawana jest zgodnie z obowiązującą listą (http://www.gdos.gov.pl/Articles/view/1914/Baza_danych). Zarówno lista, jak i sposób kodowania oddziaływań i zagrożeń uległ zmianie w stosunku do obowiązującej w raporcie 2007. Należy również określić natężenie oddziaływania/zagrożenia (H- wysokie, M - średnie, L - niskie). Podawane są tylko oddziaływania negatywne.

Ocena perspektyw

Zgodnie z aktualnymi Wytycznymi do raportowania, perspektywy w ochronie siedliska/gatunku ocenia się w skali najbliższych 12 lat (2 okresy raportowania).

Należy zastanowić się, jakie mogą być w tym okresie trendy zmian w zasięgu, powierzchni, strukturze i funkcji siedliska przyrodniczego lub zasięgu, populacji i siedlisku gatunku, a w związku z tym, jaki może być jego stan ochrony za 12 lat, biorąc pod uwagę negatywne oddziaływania i zagrożenia, a także stosowane i możliwe do zastosowania sposoby ochrony. Różnica w podejściu do określania perspektywy między raportami 2007 i 2013 polega przede wszystkim na zdefiniowaniu okresu, dla którego ocenia się perspektywę (w raporcie 2007 ocenę odnoszono do bliżej nieokreślonej, „przewidywalnej przyszłości”) oraz pewnym uściśleniu, jak te perspektywy oceniać w kontekście przewidywanych trendów i przewidywanego stanu ochrony. Ze wszystkich ocen parametrów stanu ochrony, ocena perspektyw jest w największym stopniu oceną ekspercką.

Oceny parametrów i ocena ogólna stanu ochrony

Informacje zebrane w raportach podsumowuje się w sekcji „Wnioski” w postaci ocen czterech parametrów:

- Zasięg,
- Powierzchnia siedliska przyrodniczego lub Populacja gatunku,
- Specyficzna struktura i funkcje siedliska przyrodniczego lub Siedlisko gatunku,
- Perspektywy.

Do oceny stosuje się trójstopniową skalę:

- FV – stan właściwy,
- U1 – stan niewłaściwy - niezadowalający,
- U2 – stan niewłaściwy - zły.

W przypadku braku możliwości oceny stan określa się jako nieznany:

- XX – stan nieznany.

Na podstawie ocen czterech parametrów wyprowadza się ocenę ogólną stanu ochrony, przy użyciu tej samej skali FV/U1/U2/XX, zgodnie z zasadami opisanymi w tzw. matrycach do ocen.

Podstawowe zasady:

- Przy ocenie stanu zasięgu siedliska/gatunku, stanu powierzchni siedliska oraz stanu populacji gatunku niezbędne jest odniesienie ich aktualnych wielkości do wartości referencyjnych.
- Aby stan ochrony siedlisk/gatunku można było ocenić jako właściwy (FV), żaden z czterech parametrów nie może być oceniony jako niewłaściwy (U1 lub U2), a co najwyżej jeden jako nieznany.
- Aby stan ochrony siedlisk/gatunku można było ocenić jako niezadowalający

(U1), żaden z czterech parametrów nie może być oceniony jako zły (U2), a co najwyżej jeden jako nieznan.

- Jeśli aktualna wielkość zasięgu siedliska/gatunku lub powierzchni siedliska jest mniejsza o ponad 10% od ustalonych wartości referencyjnych lub jeśli wartości referencyjne zasięgu/powierzchni siedliska zostały określone jako znacznie większe (>>) niż aktualne, stan zasięgu/powierzchni automatycznie określany jest jako zły (U2).
- Jeśli aktualna wielkość populacji gatunku jest mniejsza o >25% od populacji referencyjnej lub jeśli populacja referencyjna została określona jako znacznie większa (>>) niż aktualna, stan populacji automatycznie określany jest jako zły (U2).
- Stan żadnego parametru (zasięg, powierzchnia siedliska, populacja gatunku) nie może być określony jako właściwy FV, jeśli stwierdzono trend ujemny dla tego parametru; jeśli tempo negatywnych zmian przekracza 1% rocznie, automatycznie oceniany jest jako zły U2.
- Jeśli ocena choćby tylko jednego parametru jest zła (U2), ogólny stan ochrony musi być określony jako zły (U2).
- Ocena ogólna - stan nieznan (XX) podawana jest w sytuacji, gdy stan co najmniej 2 parametrów określono jako nieznan, a żaden z pozostałych nie został określony jako niewłaściwy (U1 lub U2).

Przy opracowywaniu raportów w roku 2013, stosowano zasadę, że w przypadku, gdy stan parametru określono jako niezadowolający bądź zły, zalecane jest użycie odpowiedniego kwalifikatora, wskazującego, czy ten stan poprawia się (+), pogarsza się (-), pozostaje stabilny (=), czy też pozostaje nieznan (x). Przy ocenie ogólnej podanie kwalifikatora jest obowiązkowe. W raporcie 2007 podawanie kwalifikatorów nie było wymagane.

Obszary Natura 2000

Dla siedlisk przyrodniczych z załącznika I DS i gatunków z załącznika II DS obowiązuje podanie informacji dotyczących:

- wielkości powierzchni (siedliska) lub populacji (gatunki) znajdującej się na terenie obszarów Natura 2000, metody określenia tych wielkości i opcjonalnie trendu zmian;
- stosowanych zabiegów ochronnych i ich efektów.

Celem podawania tych informacji jest pokazanie, jaka część zasobów siedlisk i gatunków znajduje się w obszarach Natura 2000 i czy trendy zachodzące w powierzchniach siedlisk i populacji gatunków w obszarach Natura 2000 są takie same jak w całym regionie biogeograficznym, a także wskazanie działań podejmowanych dla utrzymania właściwego lub poprawy niewłaściwego stanu ochrony tych siedlisk i gatunków. W przyszłości dane zamieszczone w tej sekcji raportu powinny pozwolić na określenie efektywności systemu Natura 2000 w ochronie siedlisk i gatunków.

Projekt raportów

Projekt raportów do KE - wszystkie materiały.

Pełne wersje raportów przesłanych do Komisji Europejskiej prezentowane są na stronie internetowej:

<https://bd.eionet.europa.eu/article17/reports2012/>